

**Ключевые слова:** гендерная трансформация, миф, Сиявуш, современная иранская писательница, роман, ислам, христианский.

**Mollaakhmadi Dekhagi Amirreza**, applicant  
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

### **Gender transformation of the myths in the novel of Simin Daneshvar “Suvashon”**

*The paper deals with the problem of gender transformation of the myths in the novel of modern Iranian writer Simin Daneshvar “Suvashon”. “Suvashon” is interesting for its composition that includes some myths. There are 3 layers of myths in the novel. The first is connected with the most ancient period of Iran’s history. The second myth’s layer depends on the Islam and its main dogmatic content of Koran. The third group of the myths is connected with the Christianity. Simin Daneshvars’ novel is the great example of the gender transformation of the well-known myths. Her interpretations of the ancient myth in the connection with the World War II are absolutely new and impressive.*

**Key words:** gender transformation, myth, Siavush, contemporary Iranian writer, novel, Islam, Christian.

УДК 821.161.2 – 2 М. Куліш

**Муқан В.**, асп.,  
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

### **БІБЛІЙНІ МОТИВИ У «ДРАМІ АБСУРДУ» МИКОЛИ КУЛІША (на матеріалі п’єси «Народний Малахій»)**

*Стаття присвячена розгляду особливостей складного та неординарного жанрового літературного явища «театр абсурду» та біблійних мотивів у п’єсі Миколи Куліша «Народний Малахій».*

**Ключові слова:** «театр абсурду», «драма абсурду», «біблійні мотиви».

Микола Куліш в одній зі своїх найвідоміших п’єс «Народний Малахій» вдався до використання формантів «театру абсурду». Він застосовує складові цього жанрового явища – парадокси, гротеск та символи. Проте особливістю «театру абсурду» Миколи Куліша є активне залучення біблійних мотивів у смислову канву твору. Саме вони слугують підсилювальним чинником до розуміння ідей, закладених автором.

Дослідженню драматургії Миколи Куліша присвячені наукові праці Г.Семенюка, Ю.Кобилецького, Д.Вакуленка, Ю.Лавріненка, М.Кудрявцева,

Л.Танюка, Н.Кузякіної, Н.Бічуя та інших. У більшості досліджень висвітлені особливості використання християнських мотивів, застосування прийомів модерної та класичної української драми Миколи Куліша.

Предметом нашого аналізу є дослідження біблійних мотивів у контексті «театру абсурду» п'єси Миколи Куліша «Народний Малахій». Таке завдання потребує комплексного підходу до тексту, виокремлення в ньому чистих формантів «театру абсурду», біблійних символів та алюзій.

Головні складові поетики «театру абсурду» – це гротеск, парадокс і символи. Персонажі абсурдистів позбавлені людської гідності, затуркані та морально покалічені. Деструкції зазнає їхня мова – вони не чують і не бачать одне одного, промовляючи «паралельні» монологи у порожнечу.

Проаналізуємо спочатку образ головного героя п'єси Миколи Куліша. Він відповідає мало не всім ознакам «театру абсурду». Для досягнення гротескності образу автор використовує такі парадокси: відстороненість Малахія від дійсності одночасно із критичним поглядом на неї; невинуватість «високої» мети способом її досягнення. Не складно помітити й ті риси образу Малахія Стаканчика, які абсурдисти запозичили у екзистенціалістів: ізолюваність героя від зовнішнього світу, недосяжність для людини поставленої мети, непереможність зла та беззмістовність активних дій. Ізолюваність колишнього листоноші Малахія починається з початком революції, коли він попросив рідних замурувати себе у «чуланчику». В такій схованці від суспільства чоловік пробув два роки, читаючи більшовицькі агітки. Проте коли головний герой вийшов із повітки, він все одно лишився ізолюваним. Продовжив жити десь у світі теорії більшовизму, накладеної на канву його християнського мислення. Комуністичні агітки стають для нього заміною Біблії, а їхні положення – новою релігією. Малахій починає щоденно протиставляти теорію більшовизму і дії більшовиків. Помічає лише дрібні невідповідності. Фундаментальних антилюдських засад, на яких ґрунтується нова система, він так і не осягає. Через парадокс автор пояснює причину такого спотвореного світогляду: «Отоді, як було вбито начальника пошти, Маласик затремтів і замурувавсь у чулані» [Куліш 2007, 15]. Тобто не знаючи суті влади, методів її встановлення, він прихиляється перед нею. Проаналізувавши поведінку та образ головного героя, стає зрозуміло – автор наділяє його комплексом рис аскета. Відлюдництво Малахія у «чуланчику» із більшовицькими агітками нагадує заточництво персонажів життійної літератури: Феодосія Печерського, Антонія та інших. Вони ставали відлюдниками, аби зосередитися на духовному житті, читали молитви, через які спілкувалися із Богом.

Автор вибудовує образ головного героя, використовуючи християнські мотиви. Він позиціонує Малахія як пророка «нової релігії». Доповнює цю

тезу думка дослідника української драматургії Григорія Семенюка: «Назвавши свого героя Малахієм – іменем тринадцятого, останнього з малих ветхозавітних пророків (Малахій з давньоєврейської: вісник, посланець Безокий, пророк), автор наповнює її метафоричністю, елементами символіки та образності, що було характерно для багатьох творів того періоду» [Семенюк 1993, 15]. Пророк Малахія, у тексті Старого Завіту, звинувачує священників в ухиленні від віри, народ – за недостатнє жертвоприношення, пороки та богохульство. Погрожує суспільству Божим судом. Пророк передбачає славу другого храму і пришествя Мессії, явлення Предтечі та Божий суд. Головний герой п'єси Миколи Куліша теж бореться із порушенням заповідей, але не Божих, а комуністичних: «Мільйони дивляться з молінням на цю свою найвищу установу, на гору цю — Преображення України, на нову Фавор, а ви ходите тут під плякатом — і ламаєте першу найважливішу заповідь соціалізму — не кури!.. Ні, ще раз переконуюсь, що без моєї негайної реформи людини всі плякати — це тільки латки на старій одежі...» [Куліш 2007, 15]. Шлях, у який прагне повести народ пророк Миколи Куліша, спрямований у небуття. Всі дії Малахія непослідовні та суперечливі. Автор говорить про це через складові «драми абсурду» — парадокси. Колишній листоноша покидає сім'ю, щоб проповідувати ідеї «оновлення людини», хоче зробити її добрішою, «ангелоподібною», але завдає болю найближчим – дружині та донькам. Дружина впадає у розпач, а донька через безвихідь стає повією: «Заплакала, затужила у своєму домі (на Міщанській вулиці, № 37) мадам Стаканчиха Тарасовна; Не так себе жалько, як їх, моїх діток: що одне не спить — мамо, каже, не могу, друге не спить, плаче у подушку тихо, третя Любуня, як тїнь, біля мене всю ніч вистоює... А батькові байдуже: тіка-а-є...» [Куліш 2007, 25]. Щоб підкреслити сумнівність такого месії, Микола Куліш вдається до використання беззмістовних діалогів, притаманних «драмі абсурду», застосовує гру слів: «Малахій (з оприском): Раба ти! Агапія (зраділа): У лаврі манахи колись так звивали: раба Божа Агапія» [Куліш, 40]. В уяві Малахія змішалася високе і низьке: «Проекти передано на попередній розгляд... Невкоснительно треба поспішатись, боюсь-бо, що дещо в проектах наркоми не зрозуміють і потрібні будуть пояснення... Сорочку й підштаники» [Куліш 2007, 21]. Головний герой, незважаючи на прихильність до більшовицького ладу, не прагне знеособити Україну. Навпаки – він хоче її відродити: «Малахій: «1) Про негайну реформу людини і в першу чергу українського роду, бо в стані дядьків та перекладачів на тім світі зайців будем пасти, 2) про реформу української мови з погляду повного соціалізму, а не так як на телеграфі, що за слово уночі правлять, як за два слові — у, ночі, 3) додаток: схема перебудови України з центром у Києві, бо Харків здається мені на контору» [Куліш 2007,

29]. У свідомості Малахія Стаканчика всі християнські цінності змінені на соціалістичні. Головною святинею для нього стає мавзолей, де похований Ленін. Він спрямовує туди прочанку Агапію: «...не до гробу тепер єрусалимського нам треба йти, а до Ленінового мавзолею, до нового Єрусалиму плюс до нової Мекки, — до Москви...» [Куліш 2007, 30]. Тут знову парадокс: як може бути оновлення України, якщо українці будуть вважати новою Меккою Москву? Це питання є не лише однією з рис поетики «театру абсурду» (ставлення питання без відповіді на нього), а цілим пророчим поглядом на державу, в якій керують більшовики.

У калейдоскопі беззмістовних монологів Малахій передбачає апокаліпсис: «Чуєте грім? Огонь і грім на квітчастих степах українських» [Куліш 2007, 22]. Кришиться, дивиться, пада розбите небо, он сорок мучеників сторч головою, Христос і Магомет, Адам і Апокаліпсис раком летять... І сузір'я Рака й Козерога в пух і прах... (Заспівав щосили). «Чуєш, сурми загралі...» Сурми революції чую. Бачу даль голубого соціалізму. Іду!» [Куліш 2007, 20] [Куліш 2007, 33]. У ремарці першої сцени цієї дії М.Куліш змальовує Стаканчика в оточенні темних сил: «Заклякли, закружляли над Малахієм у саду в Сабуровці гайворони дзюбати» [Куліш 2007, 37]. У християнській міфології гайворон «ототожнюється зі смертю і злом, тому він став символом диявола й провісником загибелі» [Абрамович 2002, 48]. Апокаліптичні мотиви у п'єсі «Народний Малахій» виринають непослідовно у різних діях твору, вони виконують роль попередження. А ось у п'єсі «Патетична Соната» кінець світу вже настав.

Широко заприявлені біблійні алюзії та символи у репліках хворих на Сабуровій дачі. Одному із них ввижаються гайворони: «Гей, чорні! Помовчіть! Тож не встиг ще світ Бог створити, як вони небо вкрили й поклювали першу золоту зорю, із сонця решето зробили... Темно мені й холодно!...(сумно кричав на гайворонів один і звернувся до Малахія). Реформуй сонце» [Куліш 2007, 47]. У хворій уяві божевільного в боротьбі добра зі злом перемогу над Богом одержує диявол. Круки перетворили сонце на решето. Сонце – джерело енергії та тепла, уособлює Марію та Ісуса Христа. Згадка про цей символ є в Старому заповіті, в книзі пророка Малахія: «А для вас, хто ймення мого боїться, зійде Сонце Правди та лікування в проміннях його» [Біблія 1992, 959]. Іншому хворому ввижається, що він на плечах носить великого удава, «хвіст його волочиться десь по той бік світу» [Куліш 2007, 51]. Змії є символом людської зради. В християнському мистецтві гаспид символізував присутність Диявола та злих сил [Антофійчук 2001, 25]. Змії – єдина тварина, вигнана Богом із раю за підступність, – у драмі «Народний Малахій» є символом нечистого сумління. Можливо, всі ці хворі є попередниками Малахія,

припускає літературознавець Микола Кудрявцев: «Вони прийшли до людей зі своїми світлими ідеями, доведені до відчаю й ізольовані від суспільства, яке захоплене ідеалами матеріального накопичення» [Кудрявцев 1993, 83]. На думку Івана Багряного, «Сабурова дача» – це протестуюча, а через те репресована Україна, сонце розвитку якої затьмарила «нова релігія комунізму»: «І на тій «Сабуровій дачі» найменше божевілля, а найбільше страшної правди, найбільше сміливої символіки, демаскуючої існуючий лад...» [Багрянний 1998, 40]. Уявні круки, що поклjučвали сонце, нагадують «чорні воронки» – машини НКВ-дистів. У них вночі 1930-х із власних осель забирали цвіт української нації, щоб знищити у в'язницях та концтаборах.

Автор п'єси використовує християнську нумерологію. Він майстерно закодовує у числах попередження українцям. Один божевільний, розповідаючи про жінок, яких знав, каже: «Разом сто сім жінок за п'ятнадцять років, чотирнадцять тисяч п'ятсот тридцять...» [Куліш 2007, 48]. Сума числа 14530 становить 13 – це число диявола. Далі за твором зустрічаються й інші символічні числа: « О люди, люди! Не до Єрусалиму тепер треба йти, а до нової мети...До вищезазначеної, великої, № 666006003, голубої мети...» [Куліш 2007, 48]. Знову бачимо ототожнення нової влади із дияволом, адже 666 – символ звірини, за Біблією, тобто сатани. Про це каже у своїй науковій статті літературознавець Тетяна Плахтій. Вона також аналізує інші числа п'єси: «символічного і так само прогностичного значення в творах М.Куліша набуває й число 37 – номер квартири, в якій проживає Малахій Стаканчик» [Плахтій 2002, 208]. У творі це число знаменує початок шляху «нового месії», що приводить до кінця всього українства. Адже саме 1937 року описана у п'єсі влада знищила драматурга. Його розстріляли 3 листопада у соловецькому концтаборі.

На тлі рис поетики «театру абсурду» яскраво заприявлена християнська колористика. Вперше у творі вона зустрічається в одному із абсурдних діалогів. Вже там, у перших діях п'єси, проступає характеристика комунізму як руйнівної диявольської стихії: «Так не вдасться тобі це зробити! Бо дивиться – підходить до старенького Бога хтось в червоному, лиця не видно і кида гранату» [Куліш 2007, 47]. Цікаво аналізує дану цитату літературознавець Тетяна Плахтій: «Білий колір символізує божественне начало, а червоний – диявольське. Адже у Новому Заповіті в Апокаліпсисі великий дракон – символ сатани – зображується червоним. Малахій же постає провісником апокаліпсису та пришестя Диявола» [Плахтій 2002, 207]. Блакитний колір є символом утопічних соціалістичних ідей.

Нова влада уособлює антихреста, вона несе не лише нові загрози, а й підтримує старі звичаї нівелювання людської особистості. Так, власниця бу-

динку розпусти пані Аполінара продовжує свою діяльність і за більшовиків. Жінка вербує у повії сільських дівчат біля церкви. Аполінара є виразником зла. Автор показує це, послуговуючись парадоксом – Малахій, засліплений своєю «високою» метою, все ж помітив антиморальні наміри Аполінари: «І хіба ж не вони (на парубка й Аполінару показав), скориставшись з вашого стану, спокушали і надили вас вийти на розпутьтя жіноче, щоб грати на струнах універсального кохання?» [Куліш 2007, 34]. Аполінара, за словами письменника Івана Багряного, представниця панівної нації, тобто росіянка. Вона чітко ілюструє струмись антихристиянської естетики, що швидко розчиняє духовні цінності й культурні надбання українців, які базуються на релігійному ґрунті. Продовжуючи думку Івана Багряного, варто зазначити таку особливість: кожен, хто в п'єсі зазнає фіаско, потрапляє в її заклад. Спочатку Аполінара заманує туди Олю, далі до мадам Аполінари наймається донька Малахія Любуня, що прагне заробити грошей. Навіть старенька прочанка Агапія, яка не може знайти шляху до Єрусалиму, йде в заклад до Аполінари. Як вона туди потрапила й чому, невідомо. Єдине зрозуміло: її мрії зазнали деструкції. У кінці драми бачимо у квартирі Аполінари і Малахія, що має означати те саме: його трагедію, фіаско (*«Малахій (самотньо): Перекажіть, що народний Малахій вже сумує, і срібна сльоза повзе з сивого уса та й капа в голубе море. Як це трагічно: на голубих мріях сумує...»* [Куліш 2007, 77] ).

До біблійних алюзій у власних творах вдавалися Іван Багряний, Василь Барка, Микола Хвильовий. Але в «абсурдній драмі» використовував християнські мотиви саме Микола Куліш. За допомогою біблійної колористики, нумерології, символів драматург зумів демаскувати загрозу, яку для України уособлював більшовицький лад.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович Семен. Біблія як форманта філологічної культури – К.-Чернівці, 2002. – 230с.
2. Аверинцев Сергій. Софія – Логос. Словник – К., 2004. – 640с.
3. Антофійчук Володимир. Євангельські образи в українській літературі ХХст. – Чернівці, 2001. – 336с.
4. Багряний Іван. Душа Народного Малахія./Іван Багряний// Пам'ять століть. – № 5. – 1998. – С. 38 – 43.
5. Бельдій А. Я. Микола Куліш. П'єси. – К., 1998.
6. Біблія або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту – К, 1992. - 1528с.
7. Буренина О. Что такое абсурд, или по следам Мартина Эсслина. // Абсурд и вокруг: Сб. статей / Отв. ред. О. Буренина. – М.: Языки славянской культуры, 2004 – с. 7 – 72.
8. Кудрявцев М. Драматургія Миколи Куліша. – К., 1992

9. Куліш М. Г. Маклена Граса: п'єси. – Х., 2007, – 318 с.
10. Танюк Л.С. Драма Миколи Куліша // Куліш М.Г. Твори: В 2 т.– К.: Дніпро. 1990. – Т. 1: П'єси / Упоряд., підгот. текстів, вст. стаття та коментар Л.С.Танюка. – с. 3 – 35  
Театр абсурда. Сб. статей и публикаций. СПб., 2005, с. 191 – 195.
11. Семенюк Г. Ф. Українська драматургія 20-х років. / Семенюк Г. Ф. – К. : РВЦ «Проза», 1993.
12. Плахтій Т. Засвоєння барокових традицій у драмах Миколи Куліша./ Тетяна Плахтій// Вісник Харківського університету №557

Стаття надійшла до редколегії 26.04.2013

**Муқан В.**, асп.,  
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

**Библейские мотивы в «драме абсурда» Николая Кулиша  
(на материале пьесы «Народный Малахий»)**

*Статья посвящена рассмотрению особенностей сложного и неординарного жанрового явления литературы XX века под названием «театр абсурд» и библейских мотивов в пьесе Николая Кулиша «Народный Малахий».*

**Ключевые слова:** «театр абсурда», «драма абсурда», библейские мотивы.

**Mukan V.**, Postgraduate student  
Institute of Philology Taras Shevchenko National University of Kiev

**Biblical motifs in “absurd drama” Nicholas Kulish  
(based on the play «Narodnyi Malachij»)**

*The article is devoted to consideration of characteristic features of the difficult and eccentric genre phenomenon of literature of XX century under the title of «theatre of absurdity» and biblical motifs in the play of Mykola Kulish «Narodnyi Malachij».*

**Keywords:** «theatre of absurdity», «drama of absurdity», biblical motifs.